

DISSE^TATI^O THEOLOGICA,

D E

SVEO=GOTHIS,

Qui vixerunt Seculo primo, post natum Christum, præmissis quibusdam generalibus, pertinentibus ad tempora antiquiora; ostendens, quod hic tunc fuit aliqua Dei Ecclesia; item, quando illa cœpit & quanta fuit?

In Regia Academia Aboënsi

CUM CONSENSU REV. FACULT.
THEOL. PUBLICE PROPOSITA

P RÆS I D E

PETRO BÅNG/ Doct. & Prof.

R E S P O N D E N T E

ISAACO ERICI BROWALLIO Westm.
S. R., M. Stipendiario

Ad diem 10. Aprilis, Anno 1674.

A B O Æ,

Excusa à PETRO HANSONIO, Acad Typogr.

Regniq; Svedici Senatori Clarissimo

Regiae Camerae Consiliario Prudentissimo

AC

Westrobothniensium Judici Aequissimo,

PERILLUSTRI AC GENEROSISSIMO DOMINO,

D. LAURENTIO Creutz /

LIBERO BARONI de Cassarib DOMINO

de Garstvelax / Alborforß / Liuxala & Saris

Meccenati Maximo:

UT ET

PERILLUTRI AC GENEROSO DOMINO,

D. GUSTAVO Duwalt /

Cuprimontanorum , totius Dalekarliaæ

NEC NON

Territoriorum Säther & Nådhgårdz Toparchæ Ma-

gnifico, Equiti Aurato, DOMINO de Tavast-

bny / Kornåâß & Håff/

Patrono Propensissimo:

Dominis meis Gratosissimis.

Perillustres & Gēnerōissimi Domini,

LSte mos priscis temporibus hodieq; invaluit, quod qui literarum Studia solent tractare, de certo Patrono sibi prospiciant, cuius sub auspicio earundem Stadia felicius decurrere possint. Quam consuetudinem nemo vituperabit aliis, quam quimores seculj; hujus ignorat penitus. Ita Horatius odas suas Mecoenati, Virgilius Eneida Augusto, Aristoteles Magno Macedoni varios libros dedicarunt. Et ut ex Sacris idem ostendam, Lucam Evangelium suum & Acta Apostolica suo Theophilo consecrass̄e, notū est. Nulli igitur mirum videbitur, si hasce primitias Exercitij Academici, Vestiarum Excellentiarum Magnis Nominibus inscribere mihi præsumam, cujus rei causas & graves & multas habeo, præcipue insignia illa in parentem meum effusa beneficia, quæ ipse quidem nunquam desistit prædicare, nec par est me filium, tacitis ea cogitationibus prætermittere, quanquam vel me tacente, Vestiarum Excellentiarum fama, per orbem hunc arctoum decantata, & non tantum per Sveciam nostram, sed ipsam pariter Germaniam magno cum adplausu, ob singularem favorem erga literarum Studiosos divulgata est. Accedit Vicina Solo meo natali Dalekarlia.

perpetua predicatione in cœlum usq; extollit. In qua amplissima civitas Fah-luna Cuprimontanorū, Vestrarum Excellentiarum nomina & maxima merita nunquam desinet commemorare, quæ vestris sub auspiciis excelsè floruit. Quarum rerum intuitu & memoria, Disputationem hanc Academicam Vestrarum Excellentiarum, ut certissimis meis Patronis, non sum veritus dicare, quam ut serenâ fronte accipiat, est quod magnâ devotione submissè contendam; quæ quidem Sacris ut plurimum innixa tabulis, & veteris ævi fide ac Historiâ patriâ Vestrarum Excellentiarum, ut spero, non ingrata obveniet. Reliquum est, ut Deum T. O. M. calido voto venerer, ut diu in Ecclesiæ Christianæ emolumentum & regni Svecici incrementum Vestrarum Excellentiarum velit esse superstitos; Cujus Sanctissimo praesidio Vestrarum Excellentiarum devote commendo

Perillustr. Vestrarum Dignitatum

Devotissimus cultor &
cliens,

ISAACUS BROWALLIUS.

HYPOMNEMATA,

AD HUNC LIBR. VI.^{rum.}

I.

In multis convenisse Deos majorum nostrorum cum Diis Asiaticis, & dictum est supra pag. 81. & nunc repetendum. De convenientia inter Belum & Turram asiaticos, nostrorumq; Thore ac Oden, vide passim in Upsalia antiqua, Clariss. Sheffерум. quod vero instar Friggæ nostrorum, fuit Regina cœli Aegyptiorum legere possumus ex Jer. 44:17. Sed tamen ut Thore ac Oden haberunt multa, per quæ differebant à Belo ac Thurra; quæ ibidem ac passim apud alios possunt legi, sic habuit Frigga sua sacrificia, per quæ fuit distincta à Melechet seu Regina cœli: placentis quippe colebatur regina cœli, Jer. 7:18. qua victima non legimus unquam cultam nostrorum Friggam &c. Quæ prioribus nostris cum addantur, juvant omnino credere diversos suis nostratum ac Asiaticorum Deos; ac per consequens ex eorum similitudine minus recte inferri, gentem Asiaticam huc in terram vacuam excurrisse seculis Babylonicis, suosq; Deos secum adportasse, qui postea sunt genti auctæ imperati, ac tandem una cum gente, aliis nominibus salutati. De Melechet cœli, vide ingeniosam Dn. Frischmuz Prof. Jenensis disputationem habitam anno 1662.

II. Quæ nos de falsis numinibus supra scripsimus, ea non sic sunt ad hanc presentem periodum referenda, ut non æg. pertineant ad secula aliquot illam infecuta. Nam proh dolor qua periodo coepit crassa idololatria, eadem non est terminata, sed aliquamdiu & per plura secula nostratum multos illa misere absorpsit ac consumpsit.

III. Non est omnibus adeo obvium, cur Chronica sua incipiunt
O o qui-

quidam vel ab Erico diserto, sub quo natus est Christus Jesus, vel ab aliquo ejus temporis alio, neglectis regibus omnibus, qui illum E-
ricum antecessissent. Scilicet vix audent omnes in plagis Bo-
realibus ponere gentem, ante natum Christum, ne labefacient
opinionem quorundam, qui ita credant docentq;
& tanto magis abstinent iidem à recensendis prisorum tem-
porum regibus, ne judicio suo insimulentur, non modo
gentem finxisse, sed & factam eandem suis regibus illustrâ-
sse. Sunt fateor multi ex Patribus, qui affirmant minoribus
malis premi orbem terrarum post natum Christum, quam quibus ille
premebatur ante natum eundem, adeoq; tam à dominio Christi Æcar-
Dpōwes universalí, quam à religionis Christianæ cultu esse, quod
mundus minoribus ac levioribus in ordine ad tempora præsa, nunc
conciutatur calamitatibus; sic docent: Aug. lib. 3. de C. D. cap.
ult. Tertullian. in Apolog. Basilius Homil. 9. Orosius fere
sub historiarum initium: & sic quoq; loquitur Constantinus Ma-
gnus in orat. sua ad cœtum Sanctorum, apud Euseb. c. 20.
Ex quo fundamento pergunt alii applicare, nullas post Chri-
stum non modo factas, sed nec fore horrendas eluviones aut vasitates
alias; imo, torridam zonam cum duabus frigidis, nullo modo ante
natum Christum fuisse commodas habitationes humanae, postea vero
factas tolerabiles, & cum prius non incolerentur, ex eo fuisse cultas
ac frequentatas, uti scribit Thomas Eugub. de ruinis gentium
l. 6. c. 2. & uti idem argumentum ille conatur probare de
signis Eccles. l. 15: c. 18. atq; hac opinione, nisi fallor, sunt
illi historici imbuti, qui temporibus tam seris sua opera
aliorumq; volunt inchoari. Fundamentum a. hoc utut pauli-
sper concesserimus ceu pium; illationes tamen ex eo de-
ductas, non possumus non dicere justo laxiores. Sed neq;
convenit putare assumptum in regimen universi, Christum
hominem mollivisse imperium, quod λόγος cum Patre &

S. Sancto

S. Sancto tenuit ac usurpavit à condito mundo; verum mol-
limentum omne, si quod notatur, seculis hisce postremis
factum, ab imperscrutabili Dei œconomia esse; Christi quip-
pe preces ac regimen singulare, ad salutem spiritualem novi-
mus magis attendere, quam civilem; sicut pax ipsa, quam
nobis sua passione promeruit, Coloss. i. est hostibus spi-
ritualibus opponenda, non temporalibus: minora igitur
mala nostra neq; à Christi Θεανθρώπῳ singulari ac quasi no-
vo regimine dependere, neq; à nostris meritis arcessi; sed
omnia dispensari à Dei paterna cura ac bonitate, qui compel-
latus in nomine Christi, etiam in temporalibus nobis quandoq;
parcit. Joh. 15. quandoq; injungit calicem ebibere, Jer. 49: 12.
conf. 9: 25. Zonas v. aliquas ante natum Christum fuisse non inhabi-
tatas modo, sed & ita inhabitabiles, ut demum post Christum regem,
factæ sint habitabiles, id ipsum est, quod h. l. pernegamus,
teste scriptura quæ asserit paucis post Christum annis,
Apostolos in omnes orbis partes excurrisse Matt. 28. &
sonum clarum de Evangelio Christi, tempore Pauli au-
ditum per totum terrarum orbem, Coloss. i. quod non
potuisset fieri, si zonæ aliquot caruissent suis habitatoribus,
&c. ne nunc addamus argumenta plura, quibus quoquè
inserviunt loca Jeremiæ de judæis allegata supr. pagina
279. Justo igitur laxius ex isto principio quod posset con-
cedi dextre expositum, inferri videmus non ante natum
Christum, in Sveo-Gothia nostra fuisse colonos, uti vi-
detur velle Olaus Petri, & credunt temere non pauci alii.
Quibus autem regibus illi nostri ante gavisi fuerint, quid-
què domi aut foris gesserint, scriptoribus civilibus relin-
quimus narrandum.

IV. Flavii Vopisci Florianus putat historiam ultra mille annos
vix remanere certam. Sic quippe de aruspicibus loquitur

pag. m. 231. edit. Paris anno 1620. non magna haec urbanitas
 aruspicum fuit, qui principem talem post mille annos futurum esse
 dixerunt. quia si post centum annos pradicerent fore, possent eorum
 deprehendi mendacia, quam vix remanere talis possit historia. Haec
 (1) nullo modo debent applicari ad historiam sacram, quæ
 omnino certa manet annos plures, quam mille; imo quæ cer-
 tissima est, quo ad gentem iudaicam, à condito mundo, ad tem-
 pora Christi, nec nō quo ad gentes alias à tempore Chri-
 sti, ad finem mundi, quamquā nos ejus mentem in singulis va-
 ticiinis quo ad easdem gentes, clare non assequamur. (2) Nec
 debent illa Vopisci verba trahi ad quæ meunq; aliam historiam
 civilem: nam ut concessero multas historias intra annos mille,
 fabulis pluribus quam mille misceri, atq; sic tandem evanesce-
 re: non tamē est id de omnibus historiis ullo modo affir-
 mandum; nam multæ per calamum servantur per aliquot an-
 norum millia incolumes: & possunt aliæ, gentis alicujus in-
 tegriore solertia, itidem diu custodiri. Teste Plin: lib. 16.
 c. 40. contulit Asia minor non modo sumptus in templi E-
 phesini extractionem, sed & illius operi 400 annos insum-
 psit, dissimulo hac vice quæ habentur ejus l. 36. 14. cum in al-
 terutro loco occurrat omnino vicium. Sicut igitur Asia mi-
 nor tot annis non defatigabatur opere, sic reminiscensia so-
 la minus defatigabantur populi alii: & si molesta machina
 per 400 annos non potuit oblitterare memoriam devotionis
 in moliendo tanto opere: profecto memoriam sacerorum alio-
 orum non abolevit tempus mille annorum, tot tantisq; curis
 ac vigiliis civilibus prorsus expers. Unde colligo, quod sicut ve-
 teres Sveo Goihi fuerunt constantes, integri ac subsidio suarū
 cantilenarum monumentorum &c. felices, in servandis suis
 priscis; sic gloria literarum si tunc carerent, iisdem tamē suis
 donis naturalibus & adscititiis suffulti; ultra mille annos imo-

ultra aliquot millia annorum historiam certam recte habere potuerunt. conf. omnino sup. 87. seq. Quod illis est opponendum qui ultra tempora Erici diserti putant nos nihil certi habere in nostra historia Sveo Gothica, conjicentes priora quæq; non tantum *μυθικὰ* esse, sed & proorsus *αδηλα*, utcunq; mentem suam in hoc argumento aut dissimulent, aut ne detegatur, alio distraheant.

V. Sed & hoc ex historia Augusta, & Vopisci Aurelianico jucvat adferre. Conqueritur in eodem Aurelianico junius Tiberianus p. m. 209. quod de tanto principe nihil unquam quisquam scripsisset, & rogat Vopiscum, ut ex Ulpia bibliotheca, nec non libris linteis eum in literas mittat. Vopiscus se primum excusat, nè incidat in mendacium, commune historiorum malum: ait: *neminem historicorum quantum ad historiam pertinet, non aliquid esse mentium: se quoq; prodidisse, in quo Livius, in quo Salustius, in quo Cornelius Tacitus in quo demum Trogus, manifestis testibus convincerentur, &c.* Regerit vero alter: *scribes ut libet, securus quod velis dicas, habiturus mendaciorum comites, quos historicæ eloquentia miramur autores.* Hæc si vera sūt, nimirum omnes historicos verù aliquid falsa immiscuisse, etiam sub claris documentis & certis libris; jam non sperabo singula mea civilia esse veritatis immota, maximè dum in exemplum productuntur, quæ tempus concernunt *μυθικὸν*, ut ajunt, aut deniq; antecedens *αδηλόν*, quæq; sunt ex Saxonis fabulis petita, aut traditionib; aliorum vanis: ea similiter intelligo, quæ de falsis nostratiū Diis habentur passim, & sunt aut ex veteribus aut ex recentioribus petita, & tamen in se sunt min⁹ certa. Deus igitur q; omniscius est, & cuncta antequam fierent, novit ab æterno, largiatur p suam bonitatem, si ita videatur, ut etiam in hisce cibilibus, nos aut nostri posteri, sciamus quid certum est tenendum: non quidem ad curiositatem sedandam; ad fovendam tam-

men spem fraternalam atq; Christianam, de nostris quibusdam majoribus, qui nobis natura cari sunt facti, ut scribit Apost. 1. Thes. 2:8.

VI. Ut hactenus cavi illos, qui videbantur palam aut occulite, historiam patriæ labefactare: sic nunc rogabo cœteros, qui pro eadem stant in acie, velint despicere, an consultum sit ostialium ex historia Norvegica aut Islandica, pro nostris querere documenta: facilis ni fallor hoc pacto suppeditatur adversariis calumniando- dorum nostrorum ansa, dum veteres nostros historicos deserimus: nullisq; non porro falsis nos hac ratione circumve- niri possum, aut per Norvegos heri excusos, aut deniq; per Is- landos, hodie mane scriptos: attamen utrosq; magno anti- quitatis fumo venditos ac emptos. Sed huic malo facile me- detur eorum prudentia atq; in patriam pietas ac fides.

VII. Video quosdam curiosos querere, an Odenus cum suis comi- tibus malū qui hic ad pulit quondam infelicititer, dicatur Aser vel Aas, facto nomine à regione Asia, an ab aliqua ejus nominis urbe? placet plerisq; eos omnes dicere Aser, quod ex Asia fuerunt oriundi. Nec ego huic sententiae constitui refragari, cum urbem ex qua iidem fuerunt profecti nulla historia certa nobis in- dicet: Videant tamen historici nostri, cum ejus nominis nou unam saltēm, sed duas inveniamus urbes, annon ab earum altera illi possunt credi profecti. Fuit in insula Creta civitas mediterranea dicta Ἀστρα, ut habet Plinius lib. 4. cap. 12. & fuit deinde alia in agro Trojano dicta Ἀστρος, de qua habe- tur Act. 20:13. A quacunq; harum dixeris eos profectos, rei ipsi quod abs nonum est, nihil quicquam ponis. Convenit Cre- tenses eos dicere, quia mendaces ac impostores fuerunt, & convenit quoq; Trojanos eos dicere, quod sicut excisa Tro- ja varii ejus gentis duces statim contenderunt in Europam, novasq; sedes invenerunt, sic credi potest multos post, anteq-

cessorum felicibus omnibus invitatos, itidem relicts pagis Trojanis huc commigrasse, alibiq; considentibus coeteris, Odenum de sangvine Gothico procreaturn, ad populares suos properasse. Sed hac ad historicos patria remitto.

VIII. In hoc Hypomnemate repono sequentia. Ad p. 206. M. Michaël Agricola non fuit Episcopus Wiburgensis, sed Aboensis. Ad pag. 213. Videtur sati ar inter complet, quod ex Tavastia cognovi per quendam amicum. desiderantur in illa non pauca, & absunt quæ cultum idoli maxime concernunt, Lapponem ergo in eadem docenda quorundam subtilentia se felliisse suum pastorem. Ad p. 268. in Alandia & ad arcem Castelholm celebratas fuisse nundinas, recordantur etiamnum senes. Regina Katharina vidua statuit urbem condere in Alandia ad portum flaka / qui undiquaq; advenientibus navibus est per quam commodus: sed precibus Holmensium qui videbant novam hanc urbem fore sibi magno incommodo, fatigata, ab incepto destitit. In scopulis Röfa-rensibus ubi est sacellum pertinens ad Ecclesiam Fogelö, situm 4. milliaribus à materna Ecclesia &c. creditur quondam fuisse emporiū aut castellū Esthiis, Curetib⁹ ac Livonib⁹ objectum, quod ibi etiamnum inveniantur ut ajunt, pretiosi lapides, item alii characteribus sculpti, sed nunc omnes undis marinis tecti. Unde vero Alandia habeat suum nomen jam addam quæ ad me perscripserunt duo Reverendi Alani. Ajunt ibi locorum constanti traditione ferri Reginam quondam priscis temporibus periclitantem cum sua navi clamasse à land, à land, & hinc terræ mox factum nomen. Quæ nomenclatura convenient cum opinione mea, pag. 260, an autem eadem destruat quæ ante scripsi de Biarmia, aliis relinquo judicandum, ut neq; de situ Biarmia cum quoquam unquam constitui litigare.

PAR-

PARTIS GENERALIS LIBER SEPTIMUS

De Ecclesia Sveo-Gothica à tempore Erici Diserti ad Longobardorum ex SveoGothia, emigrationem. Ubi occurrit periodus annorum 400, respondens periodo civili apud Romanos, quæ statum Monarchicum ejecto triumviratu ab Octavio Augusto, instituit, ac imperium sub variis imperatoribus tenuit, donec ut post fata Constantini factum, idem divisum est iterum in orientale & occidentale inter Theodosii filios.

C A P. I.

Recitat pauca bujus periodi civilem historiam apud nostros Sveo-Gothos.

Ericus disertus reconciliatis Svecis ac Gothis, obtinuit per aliquot annos pacatum ac tranquillum statum: adscribiturq; ea reconciliatio vulgo, ejus prudentiae, sed adveniens auctor pacis Christus Iesus, eam hic, ut in imperio Romano, verius dedit: non mansit tamen ea diurna; nam Erico defuncto quartum separata nostra regna: Et Gothis ex eoprafecti Reges Gethricus, qui in Germania maritimis superatis, condidit Zvetzeros seu Helvetios; Filmerus, qui per Russiam ad Tanaim usq; duxit victor, Nordianus, qui Thraciam & Russiam amisit; nec non Carolus III. domi per insidias Olai Norvegi extintus. Sveonibus vero inde Reges facti Haldanus, qui Fridlevum socium auxit imperio Danico, & Norvegos repressit: Siverus I. & Ericus quintus luctabantur cum Frothone

thone Dano. *Haldanus* II. qui oppressis piratis, regnavit diu felix: & ita in Sveo-Gothia, fere per sesquiseculum. *Conjunguntur inde nostra regna per Ungvinum*, regem prudentia moribusq; commendabilem; sed mox circa annum Christi 230 *quintum eadem distrahuntur*, Svecis sibi reges constituentibus *Regvaldum*, *Amundum* 1. (sub quo historia de Habor & Signe) & *Hachonem* 1. *Gothi vero fere hoc tempore quiescentibus sub Sivardo* 2. Post quem rursus *uniuntur Sveones & Gothi*, sub *Ingone* 1., qui *Upsaliam constituit regni metropolim*: *Ingoni successere Nearchus ac Frotho* per suas virtutes in deorum numerū post fata relati. *Inde Reges creati Urbanus ac Oflanus* 1. Quia v. hic absq; liberis decepit, hinc facta est *sexta regnorum distraetio*, *Svecusq; ex eo datireges*: *Attilus*, qui *Danos fecit tributarios & Ruthenos vicit*, *Dignerus dictus Justus*, & *Dagerus* qui *cordiam domi fovit*, & qui porro *Gothos sibi adjunxit*, qui *hac separatione habuissent reges Fiolnum, Svercherum, Valandrum, Domaldum Upsaliæ immolatum, & Domarum*. Seculo Christi quarto fuerunt *in Sveo-Gothia Monarchæ*: *Dagerus* II. qui *Ruthenos ac piratas compescuit*, *Alaricus* II. qui eosdem rebellantes post jacturam fratrī ac undecim athletarum, rursus domuit. item *Ingo* II. qui post *Scaniae titulum vindicatum*, domi a conjugē Dana est necatus. tum secuti reges *Ingellus* I. & *Germundus*, felices in acie adversus *Haldanum Danum*, sed tamen domi insidiis hostium oppressi: post hos est prælium *Bravellinum*, & ab *Haquino* 2do subjugati Dani, qui rebellarunt *sub Egillo Wendelfrāka / corrupto Thonone ejus classis præfecto*; sed qui mox perfidiæ poenas dederunt *Getharo* IV. graviter per *Daniam suam passim, ac quoq; in Fyonia, adflicti*. *Vide de his omnibus que ego non capio Job. Gothum, Paulin. nec non historicos patriæ alios.*

C A P. II.

*Parat aditum ad cognoscendam Ecclesiam Sveo-Gothicam,
sub ante nominata quatror seculorum periodo*

Occupasse idololatriam nostratium multos, dictum est libro superiori: nec tamen desperatum, quo sub illorum malignantium cœtu multi pii per patriam passim invenirentur. Ultinis seculis ante natum Christum non fuerunt prophetæ in populo Israel, & nec publici sacrorum verorum antistites, temporibus iisdem in gente nostra; ut tamen in Israel tunc multi religione ac pietate commendabiles inveniebantur; sic sperandum & patriam nostram tunc temporis suos religiosos aliusse, tametsi propter Upsalienses falsos Deos vatesq; , publico verbi D[omi]ni præconio illi tunc destituerentur: Patriarchalis quippe Noæ benedictio, quæ Japhetæos ac Semitas quondam coniunxit, non valida modo fuit ad beandum suos conjunctos variis diversisq; donis; sed & largitore D[omi]no, sic extensa, ut non ante cessaret in gente una, quam cessavit in altera: duravit itaq; in nostris Japhetæis quanquam gradu inferior, quamdiu duravit in Semitis; & ut ante natum Christum, nulla secula eam aboleverunt in Semitis; sic nec seculis ullis ante natum Christum est illa penitus oblitterata in nostris. Sit nomen domini benedictum!

Restat nunc ut nos accingamus ad depingendam Ecclesiam nostratium, juxta faciem quam illa præ se tulit, seculis post Christum natum, primis. Ut vero in superioribus pleraq; particularia coacti sumus præterire, eorundem cognitionis ignari: sic transimus pariter in hisce illa, in quæ propter inopiam informationis, non potuimus penetrare. Periodum vero ipsam, quia in se longior est, secamus in partes quatror, ut quæq; quadrans inveniat yultum, quem illi facere possumus,

ae cum primis ut distinctius audiantur argita, quæ Ecclesiæ existentiam singulis hisce 4. seculis, distincte probant. Dominus nobiscum!

CAP III.

De Ecclesia Sveo-Gothica sub centenario primo post natum Christum.

Quosdam Sveo Gothos hoc seculo veram religionem inventisse, ac fuisse religiosos, videntur non pauca arguere

I. Non prætereunda sunt hic argumenta, quæ inferunt superioris periodi pios religionem in suis posteris sanctæ servasse: & sic hoc seculo domi viventes nostros Sveo-Gothos domesticis præceptoribus in negocio pietatis nequaquam caruisse.

II. Credi potest nostratum multos ut sæpius ante ac post, etiam hoc seculo in Asiam frequentes ivisse, variarum rerum causa, quas ibi expedirent, quibusq; sese perficerent: nolo multis allegare, nec communes producere. Saltem absentibus causis aliis videntur templum Herodianum ac Ephesinum meruisse ut illuc è longinquò mearent varii, ad suorum splendorem vendendum. Sub superioris seculi finem cœpit Herodes iis sumptibus renovare templum Jerusolymitanum, quibus ad gloriam templi Salomonæ posset exurgere: & in templum Ephesinum contulit diu tota Asia minor sumptus maximos: Videntur ergo hæc tempora sua fama spectatores eliciuisse ex variis sedibus; & sic nec nostros ad eam domi consedisse, qui avidi sunt in talibus spectandis, ac ut potiantur desideratis, nullis parcent sumptibus, nullis item laboribus aut periculis.

III. Credi potest ratione reciproca, Asiaticorū multos hoc seculo descendisse in Europam, & (1) non disjectos modo Israélitas, ad quærendas ubiq; terrarum sub hac poena divina, novas sedes, *Jer. 15. 4.* sed & (2) de restitutis Judæis alios quā plurimos hoc ivisse ad inhiandum lucro rerum præiosarum, quibus Europa

ropa abundat: (3) imo aliquos etiam per conjugia in Europam fuisse vocatos, fas est credere: veluti conjunx Flavii Vespasiani quædam Judæa per nuptias fuit in Europam ducta. Singulos autem hosce, utpote venientes de sede ac domicilio Musarum divinarum, fas est conjicere dogmata divina novisse, ac cum exteris ad quos adpellebant, fideliter eadem comunicasse.

IV. Sed cur loquor de privatis communicationibus diversarum personarum in his provinciis, quæ tunc vixerunt? constat (1) ex historia civili h. t. fuisse commercia publica inter Asiam & Europam, postquam hisce Asiaticis cœperunt Europæi Macedones ac Itali imperare. (2) sicut præter ea ex historia sacra, ac præprimis ex Actis Apostolorum, constat h. t. per Europam non minus passim locorum, ac per ipsam Asiam, fuisse erectas synagogas sacras.

V. Et sit quoq; (loquor hypothetice) ista commercia tantum Asiaticos ac Italos atq; Græcos affecisse, an propterea credemus de illis nostris non participasse, quod neq; ex Gracia minore iidem essent oriundi, aut ex majore, ut loqvuntur, h. e. ex Italia? Fuerunt nostris tunc multiplices rationes, cur Italianam deberet intrare, & cur Italos tunc ad se in verso itinere possent expectare. (1) Ejecit Tiberius Nero Magos ex Italia, qui literati fuerunt, circa annum Christi 15. Anno Christi 57. sœviiit Domitius Nero in Christianos, qui itidem in multas terras de jiciebantur, ut Magi ante. Albinus similiter Judæos dispersit circa annum Christi 62, sicut post decenniū eosdem in omnes terras dispersit Flav. Vespasianus, per filium Titum, ac legatum Lucilium Bassum. Secundam persecutionem in Christianos, imo, quoq; in Philosophos ac Mathematicos exercuit Domitius; & tertiam in eosdem instituit Trajanus. Hæc vero omnia uti molesta fuerunt afflictis, sic transire minime potuerunt singula, quin aliquos ex iisdem transmitterent in

Sycos

Sveo-Gothiam: ac per eos potuerunt tunc nostri domestici domi religionis veræ præconium invenire. (2) Abundavit hoc seculum causis exterioribus, quibus nostri invitabantur ad Italiam videndam. Ferme cuncti hujus seculi imperatores Romani, fuerunt primis annis probi ac virtutibus æq; ac fortuna excellentes; facile ergo virtutum suarum fama nostros iidem ad se traxerunt, qui talibus videndis, audiendis ac imitandis noctes diesq; inslumunt: sed tamen ut illi imperatores imperiis quasi firmatis, sequentibus annis dederunt seie voluptati ac libidini, sic vitiorum suorum cumulo non potuerunt non abigere, quos ante fama virtutum ad se traxissent. Et Sveo-Gothi tanto velocius tunc recesserunt à morbis eorum audientis ac spectandis, quanto præ aliis hominibus hoc seculo talium malorum fuerunt impatientiores, uti notum est ex carmine Starkotheri. domum ergo illi reduces veræ religionis potuerunt esse præcones. (3) Singulariter vero tunc in Italiam nostros invitabant Titus Vespasianus inter delicias generis humani reputatus, & Coccejus Nerva qui Christianis pacem dedit, ejectosq; ante suis sedibus restituit: sed quos tamen hi nominis fama ad se vocarunt, eos mox ejecerunt eorum successores; & quidem admiratores Titi ejecit furor Domitiani, sicut amantes Cocceji Italia expulit saevities Trajani. Semper vero à talibus, eorumq; comitibus domum redeuntibus, atq; hic adpellentibus, potuit in Sveo Gothiam nostram vera illius temporis religio transferri. (4) Et quid dicis de hujus seculi nostris Sveo Gothis, annon in Italiam illi tunc ire debuerunt, annon ire voluerunt? Duebantur illuc Gethrici sui Regis felicibus auspiciis, absuntemq; eum in suum regnum sequebantur ad penates ac parentes, eoru plures: cœteri v. qui ibi subsiderunt, condito nomine Svetzerorum, non ipsi modo postea suos in patria invisebant, sed ab aliis suis ad se exequenti-

bus se invisi, per lætitiam gaudebant. Per hos autem omnes libere meantes ac remeantes, fuit nostris commoda occasio consulendi dogmata sacra: & subest mihi spes certa per eorum quosdam nostris domesticis religionem veram adfusisse, si illi eandem ante non habuerunt: credamq; Te benevolentia lector in hoc eodem argumento, ut & in cæteris prioribus, mihi adsentiri, nisi fidei moralis prorsus fueris parcus aut ignar.

VI. Sed cur sic recensendis promovendæ in patriam nostram religionis veræ occasionibus immoramus? Deus qui patriam hoc seculo dignabatur vocatione sancta, scivit facile modum promovendi sui propositi, sive in hisce rationibus obtingebat, sive aliis. Et nobis sufficerit novissime præconium Evangelii Christi primis ejus annis excurrisse per totum terrarum orbem, Colos. i. *Fide igitur divina credere audemus, imo, debemus, etiam in patria nostra idem præconium tunc temporis pios ac religiosos multos constituisse,* conf. sup. lib. 3, cap. 5.

C A P. IV.

Proponit aliquas questiones nobis Sveo-Gothis circa secundum hoc primum cognoscendas.

I. Qv. Quis Evangelii primus præco seculo hoc primo per nostram Sveo Gothiam? Nicephorus cum aliis nonnullis dicit S. Andream docuisse in Scythia, & S. Bartholomæum ad Rhenum apud Ubiros, ubi nunc est Colonia Agrippina, emporium in Europa nobilissimum. Hæc si vera sunt, per eorum alterum aut utrumq; credere possumus nostratum multos ad fidem Christi tunc suisse vocatos, quod sicut illi tunc Scythis vixerunt vicini, sic porro ad ostia Rheni commerciorum causa, frequentes itidem h. t. navigarunt. Pontificii ex eodem auctore & suis nescio quibus addunt particularia alia: Dicunt Aquilejenses in Italia con-

conversos esse per Martum Evangelistam: Mediolani vixisse
 Barnabam S. Pauli comitem Lazarum à Christo excitatum
 fundasse Ecclesiam in Massiliensibus, & Lutetiam Parisiorum
 à Dionysio Ariopagita non conversam modo, sed & illustre
 Gymnasium statim factam: item Lugdunum pervenisse He-
 rodem ac Pilatum. Quæ similiter si vera sunt, dubitare ne-
 quaquam debemus propter nostrorum cum Italiam ac Gallis
 tum temporis commercia, quin per eorum unum aut plures,
 nostri potuerunt converti. *Dicatalius* nostros nova prædica-
 tione tractos fuisse ad fidem Christi. (1) *Vel per Deum ipsum* Act. 10:
 (2) *Vel per angelū bonū*, quomodo Assene vulgo creditur monita
 fuisse fieri fidelis, ac nubere Josepho Chron. Noren. fol. 26. b.
 (3) *Vel per genium aliquem*, sicuti ad Palodes promontorium I-
 taliae, genio quodam auctore, Christum mortuum esse, clama-
 vit Thamus &c, vide historiam supra p. 281. (4) *Vel per angelum*
 malum, q. itidem nonnunquam Dei mandata cogitur perferre,
 Act. 13. 19. seqq. (5) *Vel per viros Apostolicos*, aut simplici docen-
 di ratione instructos, quā gaudebat Tychicus, Eph. 6. 21. aut
 alias ultra spiritus dona vulgaria, per aliquos ornatos dono
 prophetico h. e. nostros fuisse conversos per hujus seculi ali-
 quos prophetas, I. Tim. 1: 18. Act. 19: 6. *Quicquid horum ille a-*
lius dixerit, refellere ego non possum, & sine dubio nostrum
utrumq; hic destituit justa probatio, ne solidioribus argu-
mentis factum ego negem, quam quibus ille idem affirmat.
 Manet proinde me judice, certo non constare, quo au-
 store ministeriali nostri Sveo-Gothi hoc seculo, de Chri-
 sto sint informati: certissimum tamen esse, teste scriptura
 Coloss. 1. eos de Christo ejusq; Evangelio hoc seculo fuisse
 informatos; sive ea institutio fuit facta per Deum ipsum, sive per
 angelum, bonum aut malum; sive tertio per genium aliquem, sive deniq;
 per hominem, & eum aut Apostolum, aut Apostolicum, aut insuper
 prophete-

prophetantem Atq; sic nos fide divina id factum credere, cuius causam ministerialem heic possumus, imo forsan debemus, perpetuum ignorare.

II. *Quodnam hujas prædicati Evangelii primum tempus hoc seculo primo? A posteriori seu de facto tempus hoc defini- re non possum, fide neq; divina, neq; humana; nam ut pri- mum authorem ministerialem prædicati Evangelii Christi ignoro, sic pariter me fugit, quo anno quis fuerit, idem ille prædicare cœpit. De jure autem prædicandi Evangelii apud no- stros, quid dicere volo? Evangelii nova prædicatio est be- neficium prorsus indebitum; & indebita beneficia omnia, ut nullis legibus qua tempus aut quantitatem, constringuntur; sic nec hæc nova prædicatio, beneficiorum talium facile quid primum, unquam per nos à Deo ullis rationibus elicetur, ne- dum quoad certam sui mensuram, definitumq; tempus, certis legibus extorquetur. Libertate sua, in tali indebito benefi- cio distribuendo abundat Deus; unde contingit, ut neq; mor- ti vicini præ aliis semper vocentur, neq; alii loco ac sedi vo- cantis magis propinquui. Præterivit Deus paulisper Bithy- nios Act. 16. 7. nec inter summe vetulas morti q; præ aliis, vi- cinas fuit Samaritana, quam Christus ad sui fidem vocavit, Joh. 4. 9. seqq. Quæ omnia, ut alia nunc taceam, manifeste do- cent, Deum circa gratiam iterandi Evangelii, libertate sua uti, & nec viciniores suæ ecclesiæ semper trahere, nec mox mori paratos; imo putandum est hanc ejus libertatem in hoc nego- cio aut nulla re, aut certe modificari jam superabundanti ej; boni- tate, jam aliqua memoria iustitia, sive eam verterit ad fata privati ante Evangelii, sive ad fructum ferendi novi. Impossibile igitur nobis, latentib; causis circa Dñi Iustitiam retroducendam, aut ad an- te ductam, item circa Dñi non modo ad nostros vocandos indepen- dienti- am, sed & circa ejus an vocarentur, libertatem; posse nostratum qui*

qui tunc vixerunt, conversionis certum tempus, certum diem
definire, aut eorum qui convertebantur, numerum inire: Vi-
demur tamen nobis non prorsus nihil in hac quæstione pos-
se dicere, maxime si gratiam nostratium ex gratia Dei aliis,
nostratium similibus, data, cœperimus metiri.

I. Supra pag. 194. ex Tertuliano dictum est, *Atticos per idolo-
latriam, profluitisse aras Diis ignotis; item Romanos per superstitio-
nes, alias fecisse Diis incertis.* Ut tamen has gentes laboran-
tes stupris spiritualibus Deus dignabatur tempore Christi,
nova Evangelii prædicatione: sic credendum est eum pari-
ter nostros novo vocationis beneficio, tunc fuisse digna-
tum, quod illi Atticis ac Romanis, circa curam suorum Deo-
rum, essent simillimi h. e. illis neq; inferiores, neq; superio-
res. Rationem profecto semper similia similibus tribuere,
nec hic eandem dubitare ea nostris largiri, quæ illis fuerunt
data, maxime quamdiu latente œconomia divina, non
constat, quid Deus illis voluit dare, nostris negare, Rom. 11.
34. seq. Sed seponamus tantisper rationē, scripturamq; sacram
consulamus, quæ in hoc argumento proponit nobis exempla
varia, sed *exempla consolationis, non imitationis* (1) Vocabantur
Romani, ubi cultus fuit idololatricus non varius modo, sed
& strenuus, ut notum est ex historia Romana (2) Vocabantur
Corinthij, ubi omnis generis flagitia viguerunt impunita, quod
similiter notum est ex eorum historia, conf. i. Cor. 5. (3) Voca-
bantur *Ephesij*, qui habuerunt Dianam, quam coluit tota Asia
& terra, Act. 19:27. quiq; annexis è templo ad muros funibus,
teste Herodoto; docuerunt sic se illi sub oppugnationibus ac
alias semper fuisse consecratos, ut cū suis statutis ejus religio æ-
ternum cohæreret: unde tam ad antiquitatem, quam divinita-
tem aliquam majorem ipsi conciliandam, illi simulacrum ejus
dixerunt pro more sui temporis, *diorwetes q. cœlitus dela-*

plum, Act. 19:35. (4) *Et qui non alij idololatæ hic tempore indebito vocationis beneficio ad Christum arcebantur, &c.* conf. Acta Apost.

Est locus ad Ephes. 6:12. ubi habentur verba *et vici ex regno vicius,* quæ ibi facilia sunt constructu cum antecedentibus, in hunc sensum, quod significent dæmones in æte ac æthere volitantes &c. sed tamen visum fuit Augustino, viro Judicij acerrimi eadem exponere *de gaudiis cælestibus*, tali sensu; ac si diaboli cum Christianis certarent de gaudiis iisdem; imo, ac si hi illis superatis, conarentur eadem occupare; & contra, illi niterentur hos ab iisdem excludere. Similiter hic credi debet de nobis miseris hominibus idololatriæ ac superstitionis, certamen inter se se instituisse Deum ac Diabolū; illum ut hostem suum parata præda spoliaret, & hunc ut Dominum suo intento fine privaret; illum ut hostem circa antiquam prædam confundere, & hunc ut Dominum in nova ordinatione obtunderet &c. conf. Luc. 22:31. Ad recensita igitur ante consolationis exempla sacra, credere fas est, quamlibet gentem fere ita à DEO sub reiterationem Evangelii publicatam, esse occupatam misericordius, sicut saucibus diaboli illa subfuit miserius. Sic sentio gratiæ divinæ in hac infirmitate, non postremus admirator ac deprædicator; & invenio alios ante me similiter sensisse. Nominoh. vice Polycarpum Lyserum seniorem, qui sub finē superioris seculi anno 1593 ex cathedra Witebergenſi: eluget hinc, ait scribente Schmidio ad locum Actor. 13:51. *Dei bonitas, qui electum suum Organum Paulum in orbem cum verbo gratia ipsi commisso ablegatum, non emitit ad dignos (et ubi eos inveniret) sed querit Paphum veneri et lascivias profuse deditam: querit Iconium, imaginum cultu perditam, et similes civitates: neque enim recte valentibus est opus Medico, sed male habentibus, et Christus non venit vocare justos, sed peccatores ad paenitentiam, Matt. 9:12. Et c.*

Ex quibus concludo benignum Deum vocationis hujus.

novæ ac universalis indebito beneficio non tantū ut gentium
aliarum misertum tunc fuisse gentis Sveo-Gothicæ; sed &
juxta tenorem exemplorum ante memoratorum, tanto matu-
rius cum vocatione sua sacra ad illam festinasse, quanto vo-
candi ipsi miserius sub diaboli insidiis laborarunt; imo,
salva omni sua libertate, forsan ideo Deum gratia sua eos
fuisse citius dignatum, quia pluribus idolis mancipati, ante
memorata falsa numina per inscitiam, & ex magno zelo vene-
rabantur vehementius: venit enim Christus ut opera dia-
boli destrueret, non tantum per suam gratiam redemtionis,
Heb.10:10. sed & per gratiā vocationis. Tim.2:4. Credi igitur
pie potest, sub hoc momento tenoreq; exemplorum ante alla-
torum, Deum vocationem suam sanctam ibi incepisse, ubi per
impudentiam diabolus licentius publice grassabatur: Inter
primas itaq; nationes, tunc vocatos nostros Sveo-Gothos,
quod hic per numina Upsaliensia apud simplices & præterea
moraliter bonos, Diabolus licentius fureret.

II. Sed & hoc juvat circa tempus vocatorum nostrorum majorum
expendere, q; plures fuerunt, q; ad Evangelium Christi prædi-
candum, Deo dispensante, h.t. exiverunt. Recensentur 500
fratres, i. Cor. 15. adjecti mox ter mille unica Petri concione
conversi, Act. 2. imo, eodē concionante in portico Salomonis,
addita sq; millia credentium, Act. 4. Porro illis addes per ter-
tiam concionem Petri, conversos, Act. 5: & post verberatos
Apostolos, alios multiplicatos discipulos valde, Act. 6. habe-
bisq; Judice Baronio, Annal. tom. I. pag. 250. ultra 15. millia
credentium, ad Christum annunciatum parata: Tot ergo
fuerunt hic primum Evangelii Christi præcones. Deinde quod hi
non substiterint Jerusolymis, sed quod inde ejecti, manenti-
bus adhuc Apostolis, exiverint ad verbum prædicandū videre
possimus ex historia Ecclesiastica. Non scribo nunc quam-

diu Jerusolymis Apostoli substiterunt, i2ne annos, uti vult Appollonius, apud Euseb. hist. lib. 5. cap. 17. an minus? nec hic loquor eur eje^ctis discipulis, Apostoli Jerusolymis ferebantur, studione Gamalielis id contigit, Oecum. in Act. 8. an ob modestiam aut timorem Judæorum? id saltem dico post lapidatum Stephanum, discipulos dispersos & q. seminatos, non quod imbecillitati disjecti, sed fidei gratia ita divisi essent; sed enim ita dispersi, ut seminatores frumenta effetti, ad panem supercœlestem, universumq. orbem peragrantes, vivificæ doctrinæ virtutes efficaciasq. disseminarint, uti habet Athanas. homil. de lemente. Quod autem Tertio hi dispersi prædicaverint fidem Christi, videre possumus ex documentis variis. Lucas Act. 11, dicit eos fuisse locutos verbum Dei Judæi suis popularibus, ubi cunq; terrarium eos invenirent. Quarto igitur queris, ubi Judæi tunc commorabantur, & an illi ubiq; terrarum hoc tempore dispersi? Judæos una regio non capit propter hominū multitudinem quamobrem plurimas & fortunatissimas urbes in Europa Asiaq; provinciæ ac insulis incolunt &c. scribit Philo in Flacc. Et Alexandriæ in Ægypto vixerunt tunc Judæorum multa millia. Cum sciret civitatem habere duo incolarum genera, nostros homines & illos alteros, totamq; Ægyptum similiter; & quod non minus quam decies centena millia habitant Alexandriam, totamq; regionem, quanta patet à catabathmo usq; ad terminos Æthiopias &c. ait idem Philo ibid. Fuit item tunc magous numerus Judæorum Antiochiae congregatorum, imo, plane ingentem eorum numerum fuisse, ac nobilissimos quosq; utpote ex aquo cum gentilibus ejusdem civitatum municipess, & qui eadem Jura possiderent, &c. testatur Joseph. libr. 2. contra Apionem Sicut porro quod iidem Graciam tunc inhabitant, testatur Philo, & constat abunde ex Actis Apost. ne nunc dicam quomodo etiam Rome h. t. degerint, dicti TransTiberini, uti notum ex vita Tiberii, conf. Sveton. His omnibus utpote per Asiam, Europā ac Africam earumq; insulas

las dispersis iudeis constat tunc temporis annuntiatum Evangelium Christi, & quidem duplice ratione. (1) Per pium zelum, ad dispersis recens Christianis, ac ad suos fratres divertentibus, ubique; terrarum illi habitabant, conf. Act. ii: (2) Ex inuidia sacerdotum, qui indigne ferentes Christum etiam remotioribus vulgari, mittebant non modo Paulum Damascum ad Christianos vexandos, Act. 9. sed & viros eximios in terram omnem legaverunt, dicentes haeresis sectam Christianorum nullius numinis cultricem, a Deo exitisse &c. scribit Justinus de ver. Chr. relig. Credibile igitur h. t. etiam in patria nostra fuisse Synagogam ac ad eam informandam aliquem ex tot milibus conversis Judaeis, praeconem Evangelii venisse. Et si vel maxime eorum nemo tunc temporis hic adpulit, quod tam nos non concedimus, sed saltem nunc ut hypothesis ponimus; potuerunt tamen nostri ex Graecia & Italia, ubi h. t. & Synagogae extiterunt, & quo recentes Christiani pervenerunt; abunde doctrinam Christi discere, quod ibi in utraq; provincia, variarum rerum causa, illi tunc frequentes vagarentur. Et ita ex fide morali fuit argumentum alterum, arguens nostros hujus seculi annis non postremis, fidem Christi audivisse.

III. Adest quoque in hanc rem manifestum testimonium Chrysostomi homilia quarta de laudibus Pauli, dicentis: *vix 30 annorum spatio & Romanos & Persas, & Parthos & Medos, & Indos & Scythus & Sauromatus & Saracenos, & omne prorsus humanum genus sub jugum mitteret veritatis, &c. Si igitur b. Paulus omne genus humanum beavit informatione de Christo, sequitur eum etiam nostros Sveo-Gothos eadem fuisse dignatum; & porro: si Paulus id praestitit intra 30. suae conversionis annum; sequitur pariter nostros Sveo-Gothos ante aut circiter annum Christi 60. teste Chrysostomo, salutarem Christi nominis conversionem percepisse.*

IV. Ast hic illationibus nostris aut testimoiiis aliorum ne

fluctuemus; enadparet super hoc negocio testimonium divinum, Dominus dabat sermonem, & ea, quæ annunciant, exerceitu magno canebant &c. scribit David Psal. 68, 12. item, quo emitente sermonem suum in terram, quam celerime excurrit verbum ejus, Psalm 147:15. conf. 33:9. Hæc olim fuit David de hac nova Evangelii prædicatione universalis vaticinatus, & in eadē de celeri Evangelii promulgatione sic quondam est ille locutus. Nos autem videmus illis temporibus novi testamenti post adscensionem Christi, primis, statim omnia hæc impleta, & jam tum diebus Pauli, subjugū veritatis missas gentes plane omnes, conf. col. 1:28. Marc. 16. Matt. 28. Unde iterum illatio, & quidem ex fide divina facta, nostros Sveo Gothos hujus seculi annis prioribus h.e. circa 40. aut 50. annum Christi fuisse nova Evangelii luce beatos. Atq; hoc ipsum est, quod post ruptum parietem intergerinū inter Judeos & gentiles, Eph. 2: 14. conf. Act. 10. de tempore prædicati Evangelij apud nostros antiquos Sveo Gothos post gloriosam Christi ascensionem, nos nunc dicere possumus ac habemus.

III. Quæst. Quis vocationis illius fructus apud nostros? Hic paucis rem expediam. Ea est natura verbi divini, ut sive inter spinas, sive in petram cadat, dum modo intelligibiliter proponitur, admittiturq; ad animum, id semper pullulet, & suo modo germinet, Marc. 4. 17. Ut itaq; pluvia frustra non cadit in terram, docente Elaia; sic nec frustra prædicatur verbum DEI; & uno homine existente petra, altero via, tertio spina, non potest non quartum, quintū &c. invenire, q; est instar terræ bonæ, Matt. 13. Christus quoq; colligit sibi Ecclesiā, quæ sit quasi lilium inter spinas, Cant. 2:2. Ex quibus adparet verbum Evangelii non tantum fructum ferre, sed & ibi fere maximum, ubi peccatum nec negari, nec excusari potest: nam ubi persuasio innocentia pharisæica, aut extenuatio peccati hypocritica regnat, ibi quoq; rarus Evangelii fructus; & contra ubi peccati vera confessio, ibi

ibi Evangelii summus fructus. Vellem hic plura ratiocinari, & quo ad illos nostros, certas positiones scribere, si scirem illas onim b⁹ fore gratas. Expende tu optime lector (1) an succumbit Deus dum juxta hypothesis questionis secunde, de nobis hominibus lucrandis, cum diabolo contendit? Vincit sine dubio, Deus Psal. 51. Rom. 8: 31. seqq. (2) Quanquam omnia ordinate hic agat DEUS & per suum verbum; sicut salva mediis h. e. divina verbi sui efficacia, ille potest efficienter ac principaliter actionem suam per idem illud medium intendere, uti factum in Paulo considerato quoad dona sanctificationis, Act. 9. annon ut proposito fine potiretur, ille tunc (loquor in ordine ad operationis modum ordinarium) similiter alibi vel actionem intendit in superiorem aliquem gradum: vel deniq^z medio servato in suo ordinario modo, annon subjecta convertenda potenter sapius disposuit ad eundem ordinarium medij modum subeundum ac accipendum, &c. hæc b. Breatio non improbantur; Ego tamen illa ben. lector tuo iudicio pio ac prudenti penitus commendo, sicut porro rogo, ut me patiaris abundare iudicio meo; nam spem meam dum hac adplico ad populares, non credam fallere cogitationes hasce pias.

Alias quod apud gentes in genere, gratia præveniens concionum Evangelicarum h. seculo primo fuit solito fortior, videntur complura docere; (1) Fiebant passim locorum miracula Christo nascente. Romæ in valuit fama de rege ex oriente, adparituro, qui deberet rerum potiri, Tacit Annal. lib. 27. conf. Svet in Vespaf. cap. 14. Oraculum Delphicum non modo mutum redditum, Arnob. advers. gentes lib. 3. sed & Augusto respondit: me puer hebraeus, Divos D^Eus ipse gubernans, cedere sede jubet, tristemq^z redire sub orcum. Aris ergo deinceps tacitus abscedito nostris, Niceph. Svid. & Gedren. In Arabia orientali servata ac lecta vaticinia vetera aut Balaam, Num. 24, aut Danielis, Dan. 7. seqq. & Christo pergente in Ægyptum, ad introitum ejus, collapsa ejus regionis simulacra pleraquè Athan. lib. de incarn: Verbi. Adde hic de miraculis Chri-

Mi. Apostolorum & virorum Apostolicorum hoc seculo ubiq;
terratur vel visis, vel certe auditis. (2) Singulariter multati, qui
Christo, Christianisq; male cupiebant, ceu Herodes, Act. 12.
Cajus, Sejanus, senatus Rom sub Tiberio &c. vide Philon.
Tacit, ac Sveton. (3) Alij contra commoti ad Christianos non
modo ferendos, sed & suis opibus ac consiliis juvandos. Augustus
primum abominatur religionem Judaicam & superstitiones
peregrinas ex urbe proscribit, Svet. in Octav. cap. 93. at mox
fovit Judæos, Philo de legat. ad Cajum. Tiberius non tantum
Christianis favit, de Christo certior factus a Pilato, vide Ter-
tul. in Apog. cap. 5. & 23. sed & Christum ipsum censuit inter
Deos referendum, Oros. lib. 7: c. 4. (4) Anhelarunt gentiles
ipsi h. t. ad videndum Christum Jerosolymis, Joh. 12. Matt. 24.
& illis non minus ac Judæis crucis figura semper reputata pro
insigni salutis. Forsan sic senserunt Judæi occasione verborum,
quæ habentur Ezech. 9. sicut apud Ægyptios in eorum sacris
signum crucis significasse vitam, scribunt Ruff. hist. l. 2. c. 29. &
Socrates l. 5. c. 17. Et quæ plura argumenta ad cumulari possent,
ostendētia Deum hoc primo seculo, non tantum sua præveni-
ente gratia egisse apud paganos, sed & ibidem egisse fortiter;
atq; sic oppressos illorum multos Dei potentia, & opportunos
factos accipiendo conversionis modo ordinario, si extraordinario mo-
do agendi Deus non voluit uti, tandem subjectos in officina conversionis
ejus gratiæ operanti, &c. Quæ singula pariunt id quod in thesi est, ni-
mirum non vacuū tunc in nostris fuisse divinæ vocationis sermonem,
sed per illum, quamplurimos ipsorum mox conversos, ac postea æter-
num salvatos, conf. supr. l. 3. c. 4. seqq. Vos ergo o antiqui Sveo-Gothi
qui tunc vixistis, recordemini status vestriprioris, & reputate animis,
quomodo ab Asiaticis hactenus diu fuitis decepti. Nunc illuxit vobis
publice gratia salutifera, fortis ac strenua, ut liberaremini a Sathanæ
in sidis: & illuxit illa vobis sic mature, ut bene quoad tempus cum aliis
remotis gentibus, de ejus gloria auderetis certare.

Præstantissime BROWALLI, Amice per dilecte,
nunc Respondens doctissime

Audi nominis tui allusionem.

Emittuntur Juvenes ingenui in Academias, sicut in pascua tempore verno aguntur armenta: ac ut hæc quandoq; aguntur super vadæ ac pontes; sic qui Juvenes veris sapientie thesauris diligenter invigilant, sèpemaria transmittunt, & sepe quoq; superant vadæ. Tu doctissime Browall horum talium unus es, qui et si domi omnis eruditioñis professores celeberrimos habere potuisti, transmarinos tamen nos audire voluisti, nimirum ad pabulum sapientiae querendum voluisti öfwer broo gåå i wald/ optime Browall. Perge vero uti cœpisti, diligentia ac candore tuam sortem explicare, nec erit, ut te pontis ad nos, aut nostrorum pascuorum, unquam vere paeniteat: Vale.

P E T R U S Bång.

VIRO JUVENI PEREXIMIO,

DN. ISAACO BROWALLIO, Amico per amando,
Studiorum præmia & Humanitatis fructum vovens;

**Ἄγαθεν γυνῶναι ἀσέβειαν εἰς
τῶν πάλαμ φίθιῶν, ὅτι μὲν θεοῖ
λάνθανον κτισθ, ἀρροσέπεια τάντων
τυφιμέδοντ@.
Τοιχερὸν ὄρθως μάλα ἐνλάβειαν
Ισορεισ σπερδαι, ἀγαπηθ ἐταῖρε,
Προσδοκῶν Χρηστονεφανον Θελάμε
Μισθοφορῆσαι.**

Hæc pauca scripsit L. Mq;

P E T R U S LAUR BECCHIUS,
Poësios Prof. Ordinarius.

Præstantissime BROWALLI amice singularis.

Officiose tuæ petitioni ita satisfaciām hac vice, ut ipsum Argumentum quod suscep̄eris defendendum, non latiſ verborum de-
præ-

prædicem encomiis; ut pote, quod se ipsum, & rerum veritate habi-
tusq; indole, satis abundè commendabit. Sed ut quædam adjungam,
quibus solari Te possis quodammodo hisce temporibus, quibus nequi-
tia cum summo fœnore regnat. Est sanè in humanæ naturæ statu, Cœ-
lesti calamo expressus, quidam divinitatis radius, qui profectò inter-
dum obscuratur vitiorum ingenti licentia, quæ facit, ut ad summum
producta virtæ linea, sensim in infimum relabatur terminum; haud
aliter ac corruscus fulminum jactus, in fævos grandines, in fœdos im-
bribus dies aliquando desinit. E multipli ergo, qui circumfertur
virtutum Catalogo, istas saltem eligere svadeo, *Pietatem in DÆum*,
& præclaram illam *Modestiam*; Quarum ut prior sanctitatem quan-
dam & decus æternitatem complectens conciliat, ita posterior, Civilis
vitæ ingenuum splendorem efflorescere jubet, dum pudore flagiti ad
hujus normam format universam actionum faciem. Scilicet in duos
quoq; orbes tum Cœlorum leges, cum siderum cursu & stellarum ra-
ptu, tum terrarum situm, cum insularum numero vastaq; aquarum
planitie descripsit olim curiosa Vetustas. Hoc dicere intendo, qui ea
eligit dicenda faciendaq; quæ Divini Humaniq; Juris ratio præscribit,
jam conseqvutus est consiliorum opimum fructum, æternam pruden-
tiæ consummationem, faustoq; omne quæsitam Religionis dignita-
tem. Ut solem honestant radij, ita hujus mentem inviolabilis fides,
divini judicij stimulis sollicita conscientia, acta q; per palmas virtutum
vita solent circumcieingere. Qui vero tanto nisu virtutes mentitur in
publico, quanto ipsa vitia in cordis veneratur secreto, ritu piscium,
tam diu esca sua gaudet, donec hamum trahit Piscator argutulus. Cre-
do castigabit olim illam audaciam, dico fato gliscentem, inquieta
conscientia, furiis actus vitæ tenor, attonita facinoribus mens, &
tandem ultrix DÆi gladius, tardè aliquando, sed justè semper desævi-
ens in tumentes quosvis spiritus. Evideni existimo, vix ullum tam
contemptum vitæ genus futurum, quod suos Professores, etiam inter
eos qui alicujus sunt existimationis, non habeat: facit spes lucri, fa-
cit incredibilis avaritia, ut magnus animus, si talis modo fuerit reve-
rà, ista occultè dispenset. Hinc non mirum si suis cogitationibus ob-
ruantur, si singula confundant, dum omnia norunt, omnia loquun-
tur, præter id quod agitur, imò cestentare se cupiunt tunc, cum quid
prosit, non possunt ostendere. Igitur dum multi vitiorum licentia nun-
dinan-

dinatur tamum benevolentiam, nubis tunctu lute quos nomines
geniti, quod nati in peccatis, quod cumulentur traduce sortis mortis
addictione. Quare, aliquando proderit mi Browalli, triumphare de
plurium invidia, quam omnium misteratione. Vale, & boni consule
hæc vocabula, quæ gratulantum votis interpolavit

DANIEL ACHRELIUS

Cultor Apollinea præstans BROWALLIUS artū,
Ingenij laudant quem monimenta sui:
Delectat, prodestq; simul: laudatur, amatur:
Elogio laudum sic meritoq; cluit.

Ad Eximum Dn. Respondentem

GABRIEL WALLENIUS Westm.

Juppiter humanos cupiens pernoscere sensus,
In terram, ut referunt, Phæbum dimisit ab alto,
Dissimiles animos ut Sedulus arte probaret.
Invidus hunc adiit quidam, simul alter avarus³,
Copia queis fandi patuit; Sermone peracto,
Præcipit, ut peterent, quod vellent supplice voto,
Lege tamen tali: quicquid sibi posceret hicce,
Alter idem prorsus cumulato fænore ferret.
Consimili fato Musis operatus amænis,
Egregiā cupiens doctrinæ excellere laude,
Invigilas Studiis doctisq; , ISAACE, Camænis,
Quo vivas clarus sacras Antistes ad aras.
Hoc decus est ingens atavos numerare probatos,
Et nasci claro Gloria magno toro.
Dedecus at magnum, de claro Stemmate dici,
Et non virtutis candida signa sequi.
En utrumq; refers, perdocte Isaace Browalli:
Nam genus & clarum est, ingeniumq; pium.

Im-

Impiger æternis studiorum rebus initæres,

Quæq; beant mentem nocte dieq; colis.

Rectè igitur tecum reputas, magnum decus esse,

E claris nasci, clarus & esse simul.

Gratulor ergo tibi tali de Sorte: benignos

Fortunæ applausus opto precorq; piè!

Ita præstantissimo Amico & Fratri, Domino
ISAACO BROWALLIO, gratulare
voluit

ISRAEL DYNÆSIUS Ang. R. Stip.

VOcula A M A legitur prorsum retroq; manetq;

Lecta retrò talis, prorsum ea qualis erat.

Hæc quorsum, quæris? candore venuſte Browalli:

Accipe quæ dicam, quæq; monendus eris?

Lex fuit antiquis: Redamandus amicus amico;

Sic placitum Logicis; Suntq; relata simul.

Ergò tibi Musis summus labor esto placere,

Queis cum laudandus, tum redamandus eris!

Perge bonis avibus! Clio Euterpeq; favento!

Cœtera cuncta Tibi promita Thalia dabit.

JOHANNES COLLIANDER.

Querens inventurus erit, peramande B R O W A L L I ,

Tu Musas quæris, quarum Tibi fructus abundat.

(Ita gratulabatur Eximio Dn. R E S P .

MAGNUS WALLENIUS Junior.

Πολὰ μαθὼν ἐν τολλ' ἐπαθεσ;, καὶ τολλ' ἐπόνησες.

Σπένδε ταθεν καὶ τολλὰ μαθεν καὶ τολλὰ τονῆσαι,

Θεστεσίαις ὡν νῦν τε Φίλῳ, ΒΡΩΟΥ ΤΑΛΙΕ, Μέσαις.

Σοὶ τοτὲ μελπομένη δώσει Βέλτιστα βραβεῖα.

JOHANNES HEDBERGIUS

Westmannus.